

ОБ'ЄКТ СКЛАДУ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

OBJECT OF THE WAREHOUSE OF ILLEGAL USE WITH THE PURPOSE OF RECEIVING PROFITS OF HUMANITARIAN AID, CHARITABLE DONATIONS OR FREE AID

Котовщик Р.А., адвокат,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін

Інститут права Львівського державного університету внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу об'єкта складу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги. В науковій статті проаналізовано доцільність розміщення аналізованої ст. 201-2 КК України у Розділі VII КК України «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» з огляду на об'єкт як одну із ознак складу кримінального правопорушення.

Встановлено, що об'єктом складу аналізованого кримінального правопорушення є суспільні відносини у сфері господарської діяльності, які охороняються кримінальним законом та, відповідно, караються. Також досліджено, що не усі вчені розділяють думку щодо розміщення аналізованої статті у Розділі VII Кримінального кодексу України.

Аналіз об'єкта складу кримінального правопорушення ст. 201-2 КК України «Незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги» відображає його гостру актуальність, яка набула значних масштабів в умовах воєнного стану і потенційні наслідки у вигляді заподіяння шкоди для осіб, котрі знаходяться у скрутній ситуації і потребують допомоги.

Досліджено, що предметом аналізованого складу кримінального правопорушення є гуманітарна допомога, благодійні пожертви та безоплатна допомога, визначення яких наведено у Законах України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 року №1192-XIV та «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05 липня 2012 року № 5073-VI. Вищевказані поняття характеризуються безоплатним та альтруїстичним наданням допомоги саме тим, хто її потребує, або для конкретно визначених благодійних цілей.

З'ясовано, що вчинення дій, зазначених у ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», із предметами, що не належать до гуманітарної допомоги чи благодійних пожертв, може кваліфікуватися за іншими статтями КК України, як от кримінальні правопорушення проти власності, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, тощо.

Встановлено те, що правильна конкретизація ознак, котрі визначають характер і ступінь суспільної небезпеки аналізованого правопорушення має важливе значення для правильного тлумачення статті 201-2 КК України «Незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги» та її застосування на практиці.

Ключові слова: гуманітарна допомога, кримінальна відповідальність, незаконне використання, прибуток, благодійна жертва, безоплатна допомога, об'єкт кримінального правопорушення.

The article is devoted to the analysis of the object of illegal use for the purpose of obtaining profit from humanitarian aid, charitable donations and free aid. The scientific article analyzes the expediency of placing the analyzed article. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine in Chapter VII of the Criminal Code of Ukraine "Criminal Offenses in the Sphere of Economic Activity" considering the object as one of the signs of the composition of a criminal offense.

It was established that the object of the analyzed criminal offense is social relations in the field of economic activity, which are protected by the criminal law and, accordingly, are punished. It was also investigated that not all scientists share the opinion regarding the placement of the analyzed article in Chapter VII of the Criminal Code of Ukraine.

Analysis of the object of the criminal offense of Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine "Illegal use of humanitarian aid, charitable donations and gratuitous aid" reflects its acute relevance, which has acquired significant proportions in the conditions of martial law and potential consequences in the form of harm to persons who are in a difficult situation and need help.

It has been investigated that the subject of the analyzed criminal offense is humanitarian aid, charitable donations and free aid, the definitions of which are given in the Laws of Ukraine "On Humanitarian Aid" dated October 22, 1999 No. 1192-XIV and "On Charitable Activities and Charitable Organizations" dated July 5 2012 No. 5073-VI. The above-mentioned concepts are characterized by free and altruistic assistance to those who need it, or for specifically defined charitable purposes.

It was found that the actions specified in Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine "Illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free aid", with items that do not belong to humanitarian aid or charitable donations, can be qualified under other articles of the Criminal Code of Ukraine, such as criminal offenses against property, criminal offenses in the field of official activity, etc.

It was established that the correct specification of the signs that determine the nature and degree of social danger of the analyzed offense is important for the correct interpretation of Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine "Illegal use of humanitarian aid, charitable donations and free aid" and its application in practice.

Key words: humanitarian aid, criminal responsibility, illegal use, profit, charitable donation, free aid, object of criminal offense.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що війна триває уже третій рік, волонтерський рух не втрачає своєї динаміки. Гуманітарна допомога постійно продовжує надходити як від українців, так і з-за кордону. Вона дає можливість забезпечити найнеобхіднішим армію та осіб, котрі потерпіли від війни.

Дедалі частіше у ЗМІ та соціальних мережах з'являється інформація про нові випадки незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних внесків і пожертв. Кожен з цих випадків може породжувати недовіру до волонтерського руху загалом, що у кінцевому підсумку може впливати на активність та обсяг надходження допомоги як з інших країн, так і від громадян України. Згідно

з даними Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за січень-квітень 2024 року, опублікованого на сайті Офісу Генерального прокурора, лише у наведеному звітному періоді у ЄРДР було зареєстровано 53 кримінальні правопорушення за ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» [1].

Для попередження та з метою покарання за такі діяння, було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» 24 березня 2022 року № 2155-ІХ, відповідно до якого Кримінальний кодекс України доповнено статтею

201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз змісту статті 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» КК України, а також практика її застосування виявили низку конкретних питань, які мають дискусійний характер, що активно обговорюються такими вченими як: В. Я. Горбачевський, О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, Р. О. Мовчан, Н. Р. Носевич, В. Я. Тацій та ін. Однак, питання доцільності розміщення норми статті 201-2 КК України у Розділі VII КК України «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» залишається відкритим, піддається гострій дискусії з боку науковців та практиків, що у свою чергу потребує подальшого наукового аналізу та дослідження.

Метою статті є кримінально-правова характеристика об'єкта як ознаки складу кримінального правопорушення «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

Постановка завдання. Цілком своєчасним та доречним кроком законодавця після введення в дію режиму воєнного стану на території України стало доповнення кримінального закону України статтею 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», яка має визначений об'єкт кримінального правопорушення, що, у свою чергу, потребує адекватної правової реакції та ретельного наукового дослідження, так як точиться гостра дискусія щодо правильності розміщення доповненої норми в Розділі VII КК України.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення ефективного функціонування державних структур у воєнний час є важливим аспектом, що є необхідним для повноцінного функціонування держави у цілому на всіх рівнях. Власне, саме питання адаптації кримінального законодавства до сучасних викликів, у тому числі до реалій воєнного часу, повинно розглядатися як важливе завдання нашої вітчизни.

Гуманітарна допомога, благодійні пожертви та безоплатна допомога – це важливий інструмент для допомоги тим, хто її найбільше потребує, особливо в умовах кризи чи катастрофи. Однак, використовувати цю допомогу для особистої вигоди – це не лише морально неприпустимо, а й є кримінальним правопорушенням, яке має серйозні правові наслідки.

Парламент України, враховуючи актуальність питання про криміналізацію незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, яка надається українськими та іноземними донорами у вигляді грошових коштів та певних товарів і предметів побуту, вніс зміни до чинного законодавства щодо відповідальності за їх нецільове використання.

Незаконне поводження з гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою, включаючи її розкрадання та нецільове використання, що набрали масових обертів під час запровадження воєнного стану, є не лише порушенням законодавства, а й ілюстрацією в своєму роді ганебної, аморальної поведінки, що спрямована на ураження осіб, які вже і так де-факто перебувають у уразливому стані, адже вони є постраждалими від воєнного конфлікту чи іншої надзвичайної події.

Постановою Верховної Ради України від 20 вересня 2022 р. № 2603-IX [2] утворено Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги,

а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави, що призвело до формування кримінальним законом ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

Для більш повного та аргументованого дослідження питання щодо самого об'єкта криміналізації незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги варто розпочати із загального та розглянути правову основу цих понять.

У юридичній літературі налічується багато різноманітних підходів до визначення об'єкта кримінального правопорушення. На думку А.А. Музики однією із більш сталих концепцій вважається та, де об'єктом кримінального правопорушення визнаються суспільні відносини, які перебувають під охороною кримінального закону [3, с. 162]. Інші ж теорії визнають об'єктом кримінального правопорушення конкретні соціальні цінності [4, с. 76] та інше. Кожна з цих позицій має свої аргументи та обґрунтування, що, у свою чергу, підкреслює різноманітність підходів до розуміння та визначення об'єкта кримінального правопорушення.

На мою думку, концепція про суспільні відносини є більш доцільною та виваженою, адже за цим підходом, об'єктом кримінального правопорушення є саме ті суспільні відносини, які закріплені у кримінальному законодавстві як цінності, що потребують захисту. Такий підхід підкреслює, що кримінальні закони створені для забезпечення порядку та безпеки в суспільстві, а тому порушення цих відносин вважається кримінальним правопорушенням.

У свою чергу, варто звернути увагу на те, що завданням КК України у відповідності до ст. 1 є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням [5]. Єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого Кодексом [5].

З цього приводу науковець В.Я. Горбачевський зазначає, що об'єктом злочину є суспільні відносини, які перебувають під охороною кримінального закону, на які посягає злочин, яким заподіюються або які ставляться під загрозу заподіяння суспільно небезпечної шкоди [6, с. 51].

У науковій літературі процес встановлення складу кримінального правопорушення починається зі встановлення об'єкта та об'єктивних ознак, а завершується встановленням суб'єкта та суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. Водночас у кримінально-правовій доктрині висловлюється й інший підхід до існування винятків із цього загального принципу. З цього приводу науковець В. Я. Тацій виправдано зазначає, що встановлення об'єкта кримінального правопорушення безпосередньо без встановлення інших елементів складу кримінального правопорушення (його ознак) може бути неможливим [7, с. 85].

У кримінально-правовій літературі існує правило, згідно якого саме родовий об'єкт кримінального правопорушення встановлюється через призму назви Розділу Особливої частини КК України, в якому наявна стаття, що передбачає відповідальність за його вчинення. Відповідно, діяння, які містяться в одному розділі КК України, посягають на той самий родовий об'єкт [7, с. 85].

Дискусія науковців достатньо гостро точиться стосовно розміщення норми статті 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» у Розділі VII КК України «Кримінальні право-

порушення у сфері господарської діяльності», оскільки таке розміщення потребує визначення поняття родового об'єкту кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності.

Існують різні підходи до визначення родового об'єкту кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, відповідно до яких родовим об'єктом кримінального правопорушення є існуюча система господарювання [8, с. 64], а також усі суспільні відносини, що утворюють систему господарювання [9, с. 259]. З цього приводу висловився В.О. Навроцький, який схиляється на користь системи господарювання, як родового об'єкту кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, але, конкретизуючи при цьому, що система господарювання включає в себе сукупність галузей виробництва і праці, в яких створюється суспільний продукт, та в яких відбувається його розподіл та обмін, а також містить принципи, на основі та з використанням яких функціонують окремі галузі виробництва, праці та народне господарство в цілому [10, с. 8].

Як уже зазначалось, кримінальне правопорушення за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги законодавець відніс до посягань у сфері господарської діяльності, що в свою чергу вказує на те, що родовим об'єктом аналізованого кримінального правопорушення вважаються суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Стаття 3 Господарського кодексу України (далі – ГК) України визначає, що сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. Господарсько-виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності. Під організаційно-господарськими відносинами у цьому Кодексі розуміються відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. А внутрішньогосподарськими, в свою чергу, є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами [11].

У примітці до ст. 201-2 КК України «під гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою слід розуміти поняття, визначені Законом України «Про гуманітарну допомогу» та Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Для початку варто нагадати, що ж таке гуманітарна допомога, благодійна жертва та безоплатна допомога у відповідності до національного законодавства.

Згідно ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 року № 1192-ХІV [12] гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Ознакою гуманітарної допомоги є те, що певні товари, роботи чи послуги можуть бути визнані як гуманітарна допомога лише за рішенням уповноваженого державного органу. Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються

гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги» від 07 березня 2022 року № 224 [13] затверджено перелік категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою в кожному конкретному випадку, на період воєнного стану.

Відповідно до частини першої статті 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05 липня 2012 року № 5073-VI [14] благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону. Безоплатна допомога (пересилка, виконання робіт, надання послуг) – надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам гуманітарної допомоги (ст. 1 ЗУ «Про гуманітарну допомогу» [12], ст. 5 ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [14]).

Найбільш дискусійними моментами в кримінальному праві, як в теорії, так і на практиці, все ж залишається питання про конкретизацію ознак благ, визначених у коментованій статті як товари (предмети) гуманітарної допомоги, благодійні пожертвування та безоплатна допомога. Водночас, М. І. Хавронюк слушно зазначає, що під безоплатною допомогою також варто розуміти і зазначені у п. п. 1–4 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» такі дії як: безоплатна передача у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, безоплатне відступлення бенефіціарам майнових прав, безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права, безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав, а також безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів [15].

Підається науковій критиці питання про розміщення у КК України норми щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Досліджувана ст. 201-2 КК України розміщена у Розділі VII КК України, що має назву «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», проте чи є це доцільним? Із цього можна сформулювати два висновки:

1) родовим об'єктом розглядуваного кримінального правопорушення виступають суспільні відносини у сфері господарської діяльності;

2) основним безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення виступають відносини у сфері господарської діяльності, які пов'язані з гуманітарною допомогою, благодійними жертвами, безоплатною допомогою, і які потребують ще більшої конкретизації з урахуванням змісту ст. 201-2 КК «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

Як бачимо, законодавець окреслює те, що об'єктом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Однак, не всі науковці розділяють дану позицію.

Коментуючи таке розміщення вищезгаданої статті, науковці О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, Д. В. Каменський правильно зазначають, що при її застосуванні слід брати до уваги специфіку майна як предмета кримінального правопорушення, передбаченого цією статтею КК, яка визначається регулятивним законодавством, зміненим під час війни [16, с. 23].

Вивчаючи це питання, М. В. Киричко у своєму дослідженні прослідковує відмінність між статтею 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» у частині заподіяння значної майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою, та статтею 192 КК України «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою» за відсутності ознак складу останньої. Він вважає, що ключовою відмінністю цих кримінальних правопорушень за об'єктом є те, що у статті 201-2 КК України об'єктом є відносини у сфері господарської діяльності, тоді як у статті 192 КК України – це майнова шкода, заподіяна власнику майна внаслідок незаконного використання такого майна. Тому вимір тяжкості кримінального правопорушення в статті 201-2 КК України базується на загальній вартості предметів, які мають надійти набувачам гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги, а для статті 192 КК України – на розмірі майнової шкоди власнику майна. Це свідчить про те, що у порівнюваних статтях КК України йдеться про різні дії за характером їх суспільної небезпечності [17, с. 163].

Звертаю увагу на те, що законодавець відніс зазначене діяння до посягань у сфері господарської діяльності, визначивши як обов'язкову ознаку об'єкту предмет кримінального правопорушення – благодійні пожертви, гуманітарну чи безоплатну допомогу (власне, що стосується гуманітарної допомоги, то формально йдеться саме про товари чи предмети).

О. В. Швидка зазначає, що для відмежування вказаного діяння від інших складів злочину, суди, у першу чергу, встановлюють приналежність відповідного майна/блага до гуманітарної допомоги. Якщо абстрагуватися від специфічного предмету кримінального правопорушення і надати йому лише ознаки чужого майна, яке ввірене або доручене особі, що вчинила протиправні діяння щодо такого майна, які полягали фактично у його відчуженні, ми матимемо справу ні з чим іншим, як з різновидом кримінально протиправної поведінки, передбаченої у ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» [18, с. 216].

Таку ж позицію розділяє М. І. Хавронюк, який зауважив, що, якби ст. 201-2 КК України не було, то продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв чи укладення інших правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинені з метою отримання прибутку та залежно від розміру завданої шкоди кваліфікувалися б за частинами 4 або 5 ст. 191 КК України як розтрата чужого майна або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. На думку науковця, через помилку у законодавстві фактично більш тяжкий злочин – розтрата в значних розмірах карається менш суворо (за статтею 201-2 Кримінального кодексу України), ніж розтрата в розмірах, які за визначенням статті 201-2 КК України не є значними (за статтею 191 КК України) [15].

Власне, предмети, що юридично не мають статусу гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у відповідності до законодавства, не можуть розглядатись як такі – навіть якщо вони, як і предмети гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги спрямовуються на здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони у зв'язку з військовим агресією російської федерації проти України, цивільного захисту населення та його повсякденних потреб. Це не означає наявності прогалини у кримінальному законі, оскільки вчинення дій, зазначених у ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», із предметами, що не належать до гуманітарної

допомоги чи благодійних пожертв, може кваліфікуватися за іншими статтями КК України, як от кримінальні правопорушення проти власності, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності тощо [16, с. 23]. Відмінністю між аналізованими складами кримінальних правопорушень є те, що відповідальність за статтею 201-2 Кримінального кодексу України в свою чергу пов'язана з вартістю предмета кримінального правопорушення, що не є обов'язковими ознаками основного складу правопорушення, які встановлені в нормах статей 190 та 191 Кримінального кодексу України.

О. К. Марін вважає, що розміщення ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» КК України у Розділі VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», може викликати плутанину в інтерпретації та застосуванні законодавства. Вчений вказує про співвідношення між загальною та спеціальною нормами, а також стверджує, що законодавець не врахував вже наявні кримінально-правові норми та системні зв'язки між ними. На його думку, така неправильна оцінка правової природи того, що відбулося із появою у КК України ст. 201-2 тягне за собою проблеми із кримінально-правовою оцінкою відповідних посягань, адже виникає невинуватна конкуренція кримінально-правових норм [19, с. 335–336].

Водночас, протилежної думки дотримується Н. Р. Носевич, яка вважає зміни до КК України необхідним кроком, який не дозволить правопорушникам уникати покарання за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги [20, с. 263].

Насправді науковці досі не можуть дійти до однозначної позиції щодо розміщення за об'єктом кримінального правопорушення «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» у тому чи іншому Розділі КК України з огляду на подвійну природу цієї норми. Як було досліджено вище, склад аналізованого діяння максимально наблизений до складу шахрайських дій та прів'язаних до нього кримінальних правопорушень відповідальність за які передбачена у ст. 190 «Шахрайство», ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», ст. 192 «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою» Кримінального кодексу України.

Особливістю ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» КК України є те, що на відміну від кримінальних правопорушень, передбачених статтями 190, 191 КК України, суб'єкт не обов'язково повинен володіти майном або набувати права на майно. Варто зазначити, що сама норма статті ст. 201-2 КК України в частині законодавчого формулювання «інші правочини» не конкретизує спосіб вчинення особою незаконних дій щодо гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, так як поняття «інші правочини» є оціночним, зміст та обсяг яких повинен визначатися відповідно до конкретних обставин справи.

Цілком правильно зазначають вчені О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, Д. В. Каменський щодо самостійного існування заборони, присвяченої відмінному від кримінального правопорушення проти власності використанню не за цільовим призначенням гуманітарної допомоги у вигляді товару, роботи чи послуги або предмета благодійної пожертви чи благодійного гранту. Проте воно має бути ухвалене з урахуванням вчення про криміналізацію, у межах якого виокремлюють такі її чинники, як приводи, підстави і принципи [16, с. 33].

Висновки. Питання доцільності розміщення норми статті 201-2 КК України у Розділі VII КК України «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», а також відмінність складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України від суміжних складів кримінальних правопорушень потребує подальших наукових комплексних досліджень. З огляду на об'єкт складу кримінального правопорушення, який було досліджено у даній статті, можна зазначити, що стаття 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» помилково знаходиться у розділі про правопорушення у сфері господарської діяльності з огляду на те, що ця стаття регулює незаконні дії, спрямовані на отримання незаконного прибутку шляхом використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що законодавець, доповнивши КК України статтею 201-2, фактично повторно відтворив уже існуючі склади кримінальних правопорушень, тим самим створивши псевдокриміналізацію за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних

пожертв або безоплатної допомоги, адже склад аналізованого діяння максимально схожий на кримінально карані діяння, за які передбачена відповідальність, зокрема, у статтях 190 та 191 КК України. Проте існує логічний факт, який ускладнює кваліфікацію цього діяння за вищезазначеними статтями – це досліджений нами специфічний предмет.

Вважаю, що досліджувана кримінально-правова норма може бути розміщена в Розділі VI КК України, присвяченому кримінальним правопорушенням проти власності та майнових відносин, оскільки правопорушення, передбачені цією статтею, відносяться до незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з метою отримання незаконного прибутку. Такий розділ часто включає в себе різноманітні правопорушення, пов'язані з незаконним володінням, використанням або розпорядженням майном, що належить іншим особам або організаціям. У випадку заволодіння коштами потерпілих шляхом продажу їм товарів гуманітарної допомоги, не виключено, що може виникнути питання про ідеальну сукупність злочинів, передбачених ст. 190 «Шахрайство» і ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» КК України.

ЛІТЕРАТУРА

- Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-квітень 2024 року. *Офіс Генерального прокурора* : веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=248005 (дата звернення: 20.05.2024).
- Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави: постанова Верховної Ради України від 20 вересня 2022 р. №2603-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2603-20#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
- Музика А. А. Категорія «кваліфікація злочину» та інші суміжні категорії в аспекті формулювання тем дисертаційних досліджень. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Вип. 1 (17). С. 161–163.
- Фесенко Є. В. Цінності як об'єкт злочину. *Право України*. 1999. Вип. 6. С. 75–78.
- Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3923> (дата звернення: 20.05.2024).
- Кримінальне право України: теоретичний курс та практикум: Навчальний посібник / Кузнецов В.В. та ін. ; за ред. В.Я. Горбачевського. Київ, 2005. 378 с.
- Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві : монографія. Харків : Право, 2016. 256 с.
- Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: навч. посіб. Харків: Укр. юрид. акад., 1994. 75 с.
- Коржанський М.І. Кримінальне право України. Частина Особлива. Київ : Генеза, 1998. 658 с.
- Навроцький В.О. Господарські злочини. Лекції для студентів юридичного факультету, Львів: Юрид. фак-т Львівського державного ун-ту ім. Івана Франка, 1997. 60 с.
- Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 21.05.2024).
- Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22 жовтня 1999 р. № 1192-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 21.05.2024).
- Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги: постанова Кабінету Міністрів України від 7 берез. 2022 р. № 224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.05.2024).
- Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 21.05.2024).
- Хавронюк М. І. За незаконне використання гуманітарної допомоги – кримінальна відповідальність. *Центр політико-правових реформ* : веб-сайт. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/za-nezakonne-vykorystannya-gumanitarnoyi-dopomogy-kryminalna-vidpovidalnist/> (дата звернення: 21.05.2024).
- Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства / О. О. Дудоров та ін. *Науковий вісник ДДУВС*. 2023. № 1. С. 21–37.
- Киричко В.М. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК): проблеми системного тлумачення та практичного застосування і шляхи їх вирішення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2023. Вип. 1(19). С. 150–181.
- Швидка О.В. Аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК України. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 213–219.
- Марін О.К. Проблеми кримінально-правової оцінки незаконного використання гуманітарної допомоги за КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 6. С. 334–338.
- Носевич Н. Р. Відповідальність за незаконне використання благодійної допомоги з метою отримання прибутку з використанням умов воєнного стану. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали всеукр. науково-практ. конф. Кропивницький, 2022. С. 262–264.